

ПОЕЗИЈА ТОКА СВЕСТИ

(Зоран М. Мандић: *Србија у дубоким водама*, Заветине: ми, Београд, 2015)

Једна од карактеристичних особина постмодернистичке естетске ситуације је истовремено постојање различитих поетичких модела, који једни другима не конкуришу. За разлику од модернистичког плурализма -*изама*, који су захтевали за себе искључиво право и борили се не само против традиционалних институција уметности, него се и међусобно надметали, у постмодернистичком плурализму цвета хиљаду цветова, и то истовремено. Модернизам је ексклузиван, а постмодернизам инклузиван. Уколико се овај однос интериоризује, наћи ћемо се пред уметничким делима или ауторским опусима који се у исти мах ослањају на различите поетичке моделе, слободно и неусиљено.

Управо та симултана разноврсност одликује нову песничку књигу Зорана М. Мандића *Србија у дубоким водама*. У њој се, једне поред других, налазе песме испуњене носталгијом и иронијом, топле слике интимног, породичног круга и пасажи који не скривају своју критичку намеру, песме економичног, сведеног стиха и песме разуђеног асоцијативног говора – поезија оштре сумње и бескрајног поверења. Оно што је за разумевање ове књиге веома важно, а што важи и за песничко дело у целини, јесте то што огроман симболички и изражајни распон који успева да захвати, није обухваћен нити редукован никаквим измирујућим начелом, то што се *унућрашња разлика* одржава, ма колико то било тешко – и болно.

То је тако зато што Мандић пише песме, а не збирке песама: разлика није мала. Она, са једне стране, олакшава задатак и песнику и критичару, фокусирајући их на појединачни текст и његову изградњу; али са друге стране, она усложњава питање тачака јединства те изградње. Јер, већ због саме њихове разноврсности, јасно је да те тачке нећемо наћи на равни основних мотива. На пример, низ евокативних песама посвећених брату, или низ песама које изричито проблематизују статус песништва, нису окупљене у циклусе, већ су доследно расуте по читавој књизи. Јединство, исто тако, није ни у изразу; Мандић уме да у истој песми мења изражајне регистре. Узмимо као илустрацију песму „Дунав“. У њој несумњиво од почетка преовлађује иронијски тон: „У нередигованом речнику имена / Дунав је на платном списку одабраних / Фуснота / Старог и Новог завета“... „Биографију је одавно препустио другима / Другим писцима / Другим аласима / Другим похвалама глупости“... „Не удвара се Светском фонду за потпору / великог европског угледа“... Такви искази се смењују са стиховима који не само што су лишени ироније, већ се могу разумети као средства вредносне идеализације свог „објекта“: „Ноћу понире да би сакупио снагу за / Освит“... „У моћном еху гласних жица / не даје место за сваку реч / нити повода именима океана“... „Његов осмех усред ове песме / Личио је на поздрав пријатеља“. Фигура персонификације у песми „Дунав“ успоставља две вредносне сугестије: на једној страни, као носилац

позитивних вредности налази се Дунав (али и оно што припада лирској субјективности), а на другој, оспораваној страни, пре свега океани (и оно што је лирској субјективности туђе). Запажање о вредносној опозицији у овој песми поткрепљује избор речи и слика, које увек имају афирмативну конотацију када се односе на Дунав.

Успостављање и напуштање иронијског говора има још један ефекат поред повлачења линије разграничења вредности присно-страно, а тај ефекат се најбоље може описати као наизменична депатетизација и репатетизација израза. Занимљиво је да се код Мандића на иронијско-депатетизујући однос често наилази у контексту говора о поезији, мишљењу и своме времену. С тим што, ваља додати, тај однос није униформан. Док у песмама „Роман у настајању“, „Pereat“ и поготово „Дух песме“ читамо готово апотеозу песништву, другачије је у стиховима „Предграђа“ („Поезија се свела на / Поезију / Бесконечног низа / Испричаних прича“) или насловне „Србија у дубоким водама“ („Србија има уплашене интелектуалце / Академике од папира / Траљаве политичаре и / Јадне неписмене песнике / Вашке и шуге“).

О песми по којој је читава збирка добила наслов, треба још нешто рећи. Она проширује могућности родољубиве песме данас. Њен непосредни искуствени оквир су поплаве које су у пролеће 2014. задесиле Србију, али песник одмах искорачује из те непосредности и заузима једну ширу перспективу, уводећи у симболичку игру поједине чиниоце српског идентитета, виђене из наглашено личног угла. Мандић те чиниоце обрађује уз благу дозу хумора, али увек са недвосмислено афирмативним тоном, показујући да се и у наше време о домовини може певати са љубављу, а без сладуњавости.

Можда се одговор на питање о тачкама јединства збирке *Србија у дубоким водама* може наћи не на плану остварене симболике, него на елементарнијем плану песничке технологије. Ова претпоставка се заснива на запажању да значења својих песама и њихову динамичност Мандић најчешће обликује асоцијативним померањем и повезивањем. Ретко се дешава да неки мотив буде изведен заокружено и пратећи само једну симболичку нит. Мандића то не задовољава, он по правилу хоће да истражи и побочне правце и рукавце значења, да следи потенцијал самог језика. Карактеристичан и лако уочљив пример тог асоцијативног ткања нуде песме као што су „Заборављени пратекст“, „Pereat“, „Речи“, вишеделна „Укус промене“, а најизразитије – „Београд“ и „Брат и сестра Вики и Ликс“. И док је ова последња изграђена као врцава пародијска игра инспирисана једном медијско-политичком афером могућом само у наше доба глобализације, песма „Београд“ интензивира песников асоцијативни приступ.

У овој песми Мандић ниже исказе који се односе на претходна појединачна искуства Београда (са Београдом). Ако постоји проза тока свести, онда би ово била *поезија ѿока свесѿи*, нека врста песничког *post festum* протокола. Овај утисак појачава белешка на крају песме, која даје прецизан податак о времену њеног настанка: „30. јула 2013. године у 14.20 часова“. Све да је ова белешка песникова досетка, трик којим привлачи пажњу, лоцирање настанка песме у одређеном тренутку сугерише да је песма нарочито удешен исечак једног много обухватнијег процеса асоцијативно повезаних језичких слика. Тај процес, на који свака песма отвара само делимичан фрагментарни поглед, то је тражена тачка јединства *Србије у дубоким водама* и песничког света Зорана М. Мандића у целини. Или, другачије речено, оно многооблично место које Мандић у једном стиху пише великим словима: ЈА.